

În privința problemelor și descoperirilor legate de neoliticul francez, decât celorlalți, care ar fi dorit o inițiere mai detaliată; aceasta cu atât mai mult cu cât în ultimul timp se poate vorbi de multe lucrări franceze în acest domeniu, nu toate accesibile. Nu rămâne decât să nădăjduim că într-un viitor nu prea îndepărtat vom putea avea din partea aceluiași cercetători sau a altora o sinteză cuprinzătoare asupra neo-eneoliticului francez, alcătuită cu aceeași metodă strict științifică și bineînțeles îmbrățișând și ea culturile materiale ale acestei epoci și toate problemele legate de ele într-un cadru european.

Vladimir Dumitrescu

S. N. ВІВІКОВ, Трипольские поселения в окрестностях Луки Врублевцевої, în «Краткие сообщения Института Археологии», Киев, 1956, 6, p. 13.

Cercetările și săpăturile efectuate de expediția din regiunea cursului mijlociu al Nistrului au fost continuate și în anul 1953, cu scopul de a „lămurii trăsăturile locale ale variantelor culturii timpurii a agricultorilor și crescătorilor de vite, ale periodizării și sincronizării complexelor și ale culturii lor materiale” (p. 13).

În timpul cercetărilor, în preajma satului Luka Vrublevețkaia au fost descoperite și s-au făcut sondaje în câteva așezări tripoliene. Primul obiectiv studiat a fost așezarea Luka Vrublevețkaia II, situată pe malul Nistrului la 3–3,5 km spre nord-vest de satul cu același nume. Ceramica scoasă la iveală este caracterizată, pe de o parte, prin decor pictat (monocrom și policrom) și, pe de altă, prin ornamente adnicate (șanțuri largi asociate cu gropițe și caneluri). Ceramica având decorul pictat își găsește analogii apropiate în așezarea de la Kadievți, Kudrinți și Polivanov Iar, iar vasele ornamentate prin șanțuri se aseamănă cu olăria din așezările tripoliene

timpurii. Caracteristicile materialului ceramic din așezarea Luka Vrublevețkaia II dau posibilitate autorului să dateze complexul în etapa de început a fazei Tripolie evoluat.

Un alt complex tripolian (Luka Vrublevețkaia III) se află tot pe malul fluviului, la 0,5 km de marginea de răsărit a satului. În această așezare s-a dezvelit platforma unei locuințe al cărei cuptor se afla în jumătatea ei nordică. Fragmentele ceramice găsite pe platformă și lângă ea au numai decor adnicit. Având în vedere asemănarea ceramicii de la Luka Vrublevețkaia III cu cea din așezările de a Kiselevka și Podzamcia de lângă Kamenet Podolsk, autorul plasează stațiunea în faza tirie a culturii Tripolie.

La 10–12 km de Luka Vrublevețkaia, între satele Bolșaiia Mukșa și Ustie, M.I. și I.M. Fișelev au găsit în malurile ripei Luka Ustinskaia resturile unei așezări căreia i se acordă o importanță deosebită. În ruptura malului se vedeau la intervale de 3–4 m, la același nivel, resturile a trei platforme. Dintre ele au fost săpate numai două (una de 9×4 m și a doua de 7×4 m). Cea de-a doua se deosebește de celelalte printr-o groapă cu strat gros de scoici Unio, păstrate probabil pentru a fi sfărimate și apoi amestecate cu pasta ceramică. Pe platforme și în preajma lor s-au adunat oase de bovine, de capră, căprioară și cerb. Este de remarcat o plăcuță masivă de aramă și un cirlig mare de os, pentru pescuit. De asemenea s-au găsit fragmente ceramice din vase ornamentate prin benzi hașurate și linii (oblice, paralele și ovale) specifice fazei timpurii a culturii Tripolie, din care datează și așezarea de la Luka Ustinskaia.

Pe baza descoperirilor din vecinătatea satului Luka Vrublevețkaia, S. N. Bibikov ridică două probleme importante în legătură cu evoluția culturii Tripolie și anume: periodizarea fazei timpurii și problema sfârșitului așezărilor acestei culturi.

Până de curând toate așezările de la începutul ei erau plasate într-o singură fază

numită Tripolie timpuriu, dar în urma descoperirilor de la Lenkovți (săpăturile E. K. Cerniș) și de la Luka Ustinskaia, autorul ajunge la definirea a două etape din evoluția fazei timpurii a culturii Tripolie și anume prima etapă caracterizată prin locuințe-bordeie și a doua etapă cu locuințe de suprafață. Prima etapă este documentată a Luka Vrublevețkaia I, Ozariți (Popov Gorod), Bernova Luka, iar a doua etapă la Lenkovți și Luka Ustinskaia. Din punctul de vedere al cronologiei relative „la Lenkovți, E. K. Cerniș se pare că a reușit să deosebească stratigrafic cele două nivele timpurii” (p. 16). O observație similară, dar într-o situație mai puțin clară, a făcut-o și autorul articolului la Luka Vrublevețkaia I.

Analizând problema tipului de locuință, S. N. Bibikov face constatarea că în general pe acel teritoriu, în cadrul culturii Tripolie, s-a produs procesul lent de trecere de la tipul de locuință în formă de bordei, la tipul locuințelor de suprafață (cu platformă). Referindu-se apoi la întreaga arie de răspândire a culturii Tripolie, autorul conchide: „este posibil că în general procesul de schimbare a sistemului de construcție al locuințelor a fost unitar, dar s-a produs în perioade deosebite” (p. 16). Vorbind despre regiunea care ne interesează în special, arată că „în sud este posibil ca bordeiele să-și piardă însemnătatea mai devreme decât în nord” (p. 16).

Ocupându-se cu cea de-a doua problemă, autorul ajunge la concluzia că în timpul fazei dezvoltate a culturii Tripolie se constată, în spațiul dintre Nipru și Carpați, că așezările au fost distruse prin incendii mari și că locuințele au fost părăsite în grabă. În schimb, în toate așezările din faza timpurie a culturii Tripolie se observă că locuințele au fost părăsite fără nici o grabă, după ce s-a luat din ele tot inventarul.

Săpăturile colectivului (de sub conducerea lui S. N. Bibikov) din regiunea Nistrului mijlociu au avut prin urmare drept rezultat principal periodizarea mai amănunțită a primelor faze din evoluția culturii Tripolie

de pe teritoriul studiat. În zona respectivă S. N. Bibikov a definit în cadrul fazei Tripolie timpurii două etape (prima etapă a așezărilor de tip Luka Vrublevețkaia I și a doua etapă a așezărilor de tip Luka Ustinskaia). Din textul articolului rezultă însă că există și unele așezări mai vechi decât etapa Luka Vrublevețkaia I. „Pe drept cuvânt — spune Bibikov — T.S.Passek consideră așezarea de la Bernova-Luka drept un monument mai vechi decât Luka Vrublevețkaia”. În acest caz s-ar putea detașa o a treia etapă mai veche decât celelalte două amintite. Cele trei etape, corespund fazei Tripolie A, după periodizarea T. S. Passek.

De la începutul fazei evolute a culturii Tripolie datează așezările similare celei de tip Luka Vrublevețkaia II, care este paralelă în timp cu începutul fazei Tripolie B₁ (T. S. Passek).

În articol, autorul s-a referit numai la regiunea Nistrului, fără a menționa și alte descoperiri mai îndepărtate. De aceea vom încerca să racordăm descoperirile din Moldova cu cele din regiunea Nistrului mijlociu. În monografia despre așezarea Luka Vrublevețkaia, S. N. Bibikov paralelizează așezarea de acolo cu stratul inferior de la Izvoare. Așadar, etapa Luka Vrublevețkaia corespunde culturii Precucuteni documentată în nivelul I₂ din așezarea de la Izvoare. Etapa reprezentată la Bernova-Luka a fost paralelă în timp cu începutul fazei Izvoare, iar etapa Luka-Ustinskaia poate fi paralelizată cu faza Precucuteni din Moldova. În sfârșit, descoperirile de tip Polivanov-Iar-Luka Vrublevețkaia II au fost contemporane cu așezările de la Hăbășești și Trusești de la începutul fazei Cucuteni A.

Dacă ținem seama de tipul de locuință, elementul căruia autorul îi acordă o importanță deosebită, între cele două regiuni Moldova și regiunea de pe malul stâng al Nistrului mijlociu, vom ajunge la concluzia că este o mare deosebire. Pe cînd în Moldova, în toate fazele culturilor neolitice (în afară de complexul de la Dirțu), sînt documentate numai locuințe

de suprafață, în regiunea din vecinătatea Nistrului. În etapele tripoliene timpurii au fost numai locuințe de tipul bordeielor și de abia mai târziu, în etapa Luka Ustinskaia, sînt cunoscute locuințele de suprafață cu platforme. Avînd în vedere raportul în timp dintre complexe menționate, este probabil că tipul locuințelor de suprafață cu platformă a fost preluat de locuitorii așezărilor tripoliene timpurii din zona Nistrului mijlociu de la comunitățile din Moldova. Pe acest teritoriu va trebui însă urmărită problema apariției tipului de locuință cu platformă spre a se ști dacă s-a ajuns la acest tip pe temeuri locale sau el a fost împrumutat de la triburile din Transilvania. În stadiul actual al cercetărilor, nu poate fi luat în considerație, în această privință, teritoriul Munteniei, pentru că aici pînă în prezent nu se cunosc resturi de locuințe neolitice timpurii, despre care să putem fi siguri că au avut platformă similară locuințelor cucuteniene.

În încheiere, cu toate aceste completări referitoare la teritoriul țării noastre, articolul este deosebit de important și trebuie să fie avut în vedere pentru studierea etapelor timpurii ale culturii Cucuteni-Tripolie.

Eugen Comșa

J. BOESSNECK, *Zu den Tierknochen aus neolithischen Siedlungen Thessaliens*, Berlin, RGK, 1955, p. 1—51.

Autorul, pornind de la studiul materialului osteologic faunistic descoperit în săpăturile făcute în 1953 și 1954 de către Vl. Milojević în așezările neolitice de pe Măgura-Otzaki și Măgura-Arapi din Tesalia, abordează probleme care privesc direct teritoriul țării noastre și Europa centrală și est-centrală. Determinările stratigrafice ale descoperirilor subliniază și mai mult importanța studiului. Astfel, se urmărește pe perioade (Proto-Sesklo, Pre-Sesklo, perioada timpurie și mijlocie Sesklo, perioada Dimini cu cele două aspecte: Otzaki și Arapi, în succesiunea lor stratigrafico-cronologică, perioada Larissa-Eutresis) apa-

riția, dezvoltarea și frecvența într-o perioadă anumită a creșterii animalelor domestice. J. Boessneck este preocupat deopotrivă de problema domesticirii anumitor specii și de răspîndirea lor. Autorul acceptă și subliniază de la început importanța concluziei specialiștilor asupra posibilității domesticirii și în Europa, independent de Orient. În privința originii în Europa a domesticirii cîinelui, boului, porcului și calului, nu există nici o dificultate, chiar dacă un impuls a putut veni din Orient. În schimb, pînă în prezent lipsesc în Europa dovezile unui predecesor sălbatic al oii și al caprei domestice. Oaia și capra au pătruns în Europa Centrală, peste spațiul balcanic, venind din Orient.

În săpăturile recente din Tesalia s-au găsit puține oase de animale sălbatice. În cel mai vechi strat neolitic—Proto-Sesklo—lipsesc complet (p. 7). Căprioara (*Capreolus Capreolus* L.) apare în stratele Dimini, împreună cu oase de porc sălbatic (*Sus Scrofa*). În perioada Pre-Sesklo întâlnim cerbul (*Cervus Elaphus* L., care trăiește apoi în munții din nordul Greciei). În așezările neolitice tesaliene lipsesc cu totul oasele calului sălbatic și ale calului domestic. Se amintește că în Orientul anterior a fost folosită o specie de măgar mărunț înainte de introducerea și aici a calului domestic (*Equus Caballus*) pe la 2000 î. e. n., ca și în Europa estică și centrală (p. 8—9). Resturile de asin descoperite în R.P. Ungară aparțin speciei *Asinus hydruntinus* (Bököfyi), care a fost documentat recent în cultura Hamangia de la Cernavoda (determinările Olga Necrasov).

În a doua parte a studiului, autorul se ocupă pe larg de trei grupe de animale domestice întlnite în stratele neolitice din Tesalia: bovinele, rumegătoare mici și porcul. Tabelele întocmite foarte meticuloasă arată poziția stratigrafico-cronologică și frecvența fiecărei specii. Boul domestic se întlneste de la începutul neoliticului tesalian, dar devine mai frecvent abia în faza Larissa. Porcul e rar în stratele Proto-